

שמעתא עמיקתא

גליון תע"ב | חג הפסח | תשפ"א | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצויות לערב פסח שחל בשבת

דיני ערב פסח

דרשת שבת הגדול

כשחל ערב פסח בשבת מקדימים דרשת שבת הגדול לשבת שלפני כן. [מ"ב (סי' תכט ס"ק א)].

איסור מלאכה

בערב שבת זו אין משום איסור מלאכה הנוהג בכל ערב פסח. [בה"ל (סי' תסח על סעי' א)]. ובכה"ח

(סי' תסח אות ג) כתב שהחמיר במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה כל היום תע"ב].

תענית בכורות

בשנה זו יש אומרים שמתענים הבכורות ביום חמישי. [שו"ע (סי' תע סעי' ב) בשם י"א (הראשון), ובאר המ"ב (ס"ק ו) דכיון שאינו זמנו, טוב יותר לדחותו על יום חמישי]. ויש אומרים שאינם מתענים כלל. [שו"ע (שם) בשם י"א (השני)]. ועיי במ"ב (ס"ק ז) כי בתענית זה שאינו אלא מנהגא כיון דנדחה [ידחה]. ולבני אשכנז יש לנהוג כסברא הראשונה. [רמ"א (שם)]. אולם לדעת השו"ע מעיקר הדין אין חיוב כי העיקר כדעה חב'. אלא דעי' בכה"ח (אות כ) שכת': שהנהוג להתענות בשביל בנו הבכור בשנה זו אם מיקל כסברא האחרונה לא הפסיד. ועיי עוד במ"ב (ס"ק ו) שאם קשה להם התענית ביום ה' משום דצריך לבדוק החמץ בלילה ולפעמים יש לו הרבה חדרים לבדוק ואינו רשאי לסעוד קודם הבדיקה יטעום מעט קודם הבדיקה או יצוה לאחר לבדוק והם יאכלו. ומ"מ בשנה זו מקילין יותר מבכל שנה (מפני שהוא צום מוקדם), ולכן אם יש חש איזה מיחוש לא יתענה. וכמו כן בכל אופן יכולים לפדות תענית זו בממון שיתן לפי ערכו לצדקה מאחר שאינו בזמנו וגם מעיקרא אינו תענית צבור. [הגר"ח זוננפלד (סדר ערב פסח שחל בשבת עמ' ז)]. ובכל שנה נוהגים לפטור תענית זו ע"י שמשתתפים בסעודת סיום מסכת וכדו'. עיי הפרטים בשמעתא עמיקתא הלכות מצויות לפסח מהדורה מורחבת.

בדיקת ביעור ומכירת חמץ

זמן בדיקת חמץ

בודקין את החמץ בליל י"ג, כי בער"ש א"א לבדוק כי לכתח' לא בודקין לאור החמה. [שו"ע (רס"י תמד) ומ"ב (ס"ק ב)]. וצריך לברך על הבדיקה וגם לבטל כמו בשאר שנים. [מ"ב (ס"ק א)].

שכח לבדוק בזמן

אם שכח ולא בדק בליל שישי ונזכר ביום שישי (י"ג בניסן) יבדוק ביום כדרך שבדקים בלילה בברכה. ואם לא בדק ביום שישי בודק בשבת כמבואר לחלן, ואם לאו בודק בפסח ומבדק על בדיקה זו. [שו"ע (סי' תלה סעי' א) ומ"ב (ס"ק ה)]. ואם לא בדק אף תוך הפסח יבדוק לאחר הפסח ללא ברכה. [שו"ע (שם) ומ"ב (שם)]. ובאופן שנוכר בליל שבת י"א משותר לומר לעכו"ם להדליק נר ולטלטל כדי שיוכל ישראל לבדוק לאורו. [אבני דקד (א"ח"א סי' ט)]. וי"א שאסור לומר לעכו"ם להדליק או לטלטל הנר לצורך זה ועי"כ יש לדחות את הבדיקה ליום חול, וכן נראה עיקר [כן משמע מהגר"ז (סי' תלה אות ג) והשע"י (סי' תלה אות ט)]. ובזמננו שיש אור חשמלי אם הוא דלוק ניתן לבדוק באמצעות אור זה, וכן במקומות שיש בהם חלונות ניתן לבדוק שם בשבת ביום. [עיי בענין בדיקה באור חשמל או מול חלון לעיל בהלכות בדיקת חמץ]. ואם עשה נקיון בכל הבית לפני החג או שעשה מכירת חמץ הסומך שלא לבדוק יש לו על מה לסמוך. [עיי משי"כ בשמעתא עמיקתא גליון רט"ו שהבאנו בשם הראש"י זצ"ל שהטעם שבדוקים אחר החמץ אינ"פ שמוכרין אותו לעכו"ם כי אמרין דסתם דעת של ב"א שלא למכור עשרה הפתיתין שדעתם לשורפם. ועי"כ ניתן לבדוק בברכה. ולפי דבריו הנחת עשרה פתיתים לפני הבדיקה היא מעיקר הדין, ואי"כ בנ"ד שא"א להניח י' פתיתים פטור. ועיי עוד לעיל בהלכות בדיקת חמץ שיש סוברים שכל שעשה נקיון מער"פ עשרת הפתיתים הוא לעיכובא].

זמן ביעור חמץ

מבערים החמץ בערב שבת [שו"ע (שם סעי' א)], וטוב לבערו קודם חצות, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער אחר חצות. [שו"ע (שם סעי' ב)]. וי"א שקודם חצות הוא לאו דוקא אלא בתחלת שעה ששית כמו בשאר שנים [מ"ב (ס"ק ט)], ומ"מ לא צריך לדייק לעשות כן לפני שעה הששית אלא דאם שרפו בתחילת שעת חצות [דעת תורה למחש"ס (שם סעי' ב) שייך היתא מהמ"ב, ועיי"ש הטעם]. וי"א שניתן לשרפו עד חצות ממש. [מקראי קודש (ח"א סי' מח הגה' 4) שכן משמע משמעות השו"ע, עיי"ש הטעם]. והנהוגים לומר יהי רצון וכי' אחר שריפת החמץ י"א שיש לאמרו גם השנה אחר שריפת החמץ. [תשובות והנהגות (ח"ב סי' ריא אות ד)]. ויש נוהגים לאמרו בשבת אחר אמירת ביטול חמץ. [עיי בספר ערב פסח שחל בשבת (להגר"ח כ"ח פ"ו הגה"כ ב' ד)].

זמן ביטול חמץ

מבטלים את החמץ בשבת בסוף שעה חמישית אפילו לא נשאר חמץ ברשותו [רמ"א (שם) ושו"ע (שם סעי' ה) ומ"ב (ס"ק כב)], ואי"צ לבטל בער"ש בשעת ביעורו כי סוף סוף יהיה צריך לבטלו למחרת שהרי חוזר ונוזכה בפת שמשיש לצורך השבת ויש לחוש שאולי ישאר מהם מעט.

[רמ"א (שם) ומ"ב (ס"ק ו)].

מכירת חמץ

מוכרים את החמץ מערב שבת. [מ"ב (ס"ק ב)]. והנהוגים כל שנה לעשות מכירת חמץ ביום י"ג בניסן השנה מקדימים ליום י"ב בניסן.

זמן המכירה (ע"י הבית דין)

י"א שבשנה זו על הב"ד למכור לכתחלה החמץ לעכו"ם ביום שישי בשעה החמישית כבכל השנים (כמו שמצינו לענין ביעור חמץ שלא יבואו לטעות בשאר השנים כנ"ל). [לבוש מרדכי (א"ח"א סי' ע) ושכן המנהג מאז שלא למכור שום דבר עש"י בזמן הביעור רק כמו ערב פסח ממש של שאר מות השנה. ועיי בשערי מצותיים בהלכה (סי' קטו אות ב)]. וי"א שזו חומרא הבאה לידי קולא כי אחרי המכירה עדיין החנויות פתוחות ומוכרין חמץ, וגם קונים חמץ, וחמץ זה אינו בכלל המכירה כלל כיון שבשעת המכירה לא היה ברשותו, ועי"כ טוב יותר לאחר המכירה בער"ש סמוך לכניסת השבת. [אמרי יוסף (ח"א סי' קמו), וכת' דגם ה"כא שאינו מוכר סמוך לכניסת השבת יש לומר לעכו"ם שעד זמן איסור חמץ ויכל כ"א למכור חמץ, וכן ויכל כ"א ליקח לעצמו בתורת קנין מהגוי ע"מ לשים לו כפי המקח שמכשלימן בזה לאחרים ובהו יתקון השתות]. וי"א שיש למכור קודם חצות ולהתנות שיחול המכר סמוך לשבת. [מנח"ש (ח"ב סי' נח אות טו) וי"א דעי"מ שלא יהיה משום "כלתה קנינו" קעה לו הישראל סודר המכר שאותו יתן הכנרי לישראל כל הקנין, ועד שיהיה שיש ישראלי הישראל אצלו את הסודר של הכנרי שבאופן זה יחול הקנין רק סמוך לשבת. ועיי בזה באמרי יוסף (שם)]. ומ"מ י"א שאין להתנות שהקנין יחול בשבת כי דעתם שיש בזה משום איסור קנין בשבת. [נר"י (מהדו"ק י' קנט) הביאו המחש"ס (סי' תמד על סעי' ג) ועיי"ש שהביא מו"ח בזה. ועיי עוד בהר צבי (ח"א סי' קכו י"ח ומדל) ובלוח אר"י בשם הגר"ח זוננפלד ד"ל שכוון לכתוב שעה בער"ש שבה יחול הקנין אלא היה חסידן בשבת. ועיי"ש בהר צבי ד"ל שאין לחוש בכה"י משום קנין בשבת. ועיי עוד בדברי הגר"ח בסדר ערב פסח שחל

בשבת (עמ' ח סוף אות ב)]. וי"א שבמכירת חמץ הנהוגה בזמננו שהיא עבור אנשים רבים, יש להתנות שהקנין יחול בשבת, שהרי יתכן שיהיה מי שלא יבער את החמץ שהשאיר לסעודות השבת (שאותו לא מכר לעכו"ם), ואחר זמן איסורו שהחמץ מוקצה, שוב לא יוכל לטלטלו ולהוציאו מביתו. [הגר"ש"א זצ"ל (הגדה של פסח עמ' 20)]. ועיי עוד בהגה דלעיל].

שכח לעשות מכירת חמץ מערב שבת

אם שכח למכור את החמץ בער"ש צריך ליתנו במתנה לנכרי, וצריך להקנות לו בקנין המועיל דהיינו בהגבהה או במשיכה שימשכנו העכו"ם לרשותו, ואם החמץ הוא הרבה שא"א למושכו יקנה לו במסירת המפתח ואף שאסור ליתן מתנה בשבת, לצורך מצוה מותר. ואם ירא ליתן במתנה כי חושש שלא יחזירו לו, יש שמצדדים שיכול גם למכור לעכו"ם ואין בזה משום מקח וממכר בשבת כיון שאינו עושה אלא להנצל מאיסור חמץ, אבל יש חולקים ע"ז וסוברים שאסור למכור בכל אופן אפילו אינו לוקח מעות ממנו כלל, אף על פי שמכירה זו היא לצורך מצות ביעור חמץ לא התירו חכמים בשבת מקח וממכר גמור אפילו לצורך מצוה. [מ"ב (שם ס"ק כ)].

תפלת שחרית

בשבת זה משכימים להתפלל, ולא יאריכו הרבה כדי שיהיה להם שהות ולא יבואו לידי מכשול. [מ"ב (שם ס"ק ד)]. ויש נוהגים לומר יוצרות בשבת זו. [א"ר (סי' תל אות ב) פמ"ג (שם מ"ז ס"ק א)]. ויש שנוהגים שלא לאמרו. ומנהג אר"י להפטיר וערבה. [נ"ח אר"י (למהרי"ט)].

קם מאוחר ואם יתפלל לא יספיק לאכול סעודת שבת

אם קם מאוחר ואם יתפלל לא יספיק לאכול סעודת שבת, יברך ברכה"י ויאמר תפלה בדילוג ואז יאכל, ואם אין לו זמן כלל (אפילו לדעת הגר"א שסוף זמן אכילת חמץ מאוחר יותר) עליו להתפלל ולאחר מכן יקיים עונג שבת ללא פת. [שרגא המאיר (ח"ד סי' סב סוף אות א) ומשנה הלכות (ח"ח סי' קצא)]. וי"א שבאופן זה יש לאכול מצה עשירה גם לאחר זמן איסור אכילת חמץ עד שעה עשירית וכדעת השו"ע המתיר בזה. [קנין תורה (ח"ג סי' קה)].

סעודת שבת

להשאיר חמץ לצורך סעודת שבת

משירין מזון שתי סעודות לצורך השבת. [שו"ע (שם סעי' א)]. וצריך ליהזר להניחו במקום מוצנע. [מ"ב (ס"ק ב)]. ומ"מ לפי מנהגינו שמבערים הכל קודם חצות כמו בשאר השנים, יכול להניח יותר משתי סעודות אם רוצה לאכול עוד קודם הלילה, או מניח מן החמץ כדי לאכול ממנו עד ארבע שעות ביום השבת. [בה"ל (שם ד"ה ומשירין)]. ועיי בטעמי המנהגים (עמ' רכ:). שיש נוהגים שלא לאכול אחר ביעור חמץ עד שבת. ויוכל לצרף להם משנה מצה שמורה (לסוברים שאינה מוקצה) אינ"פ שאסור לאכלה, ויכול גם לעטפה בניילון וכדו' ולצרפה כך. [חזו"א (קובץ אגרות ח"א סי' קפח) והגר"י"ק זצ"ל (ארחות רבינו ח"ב עמ' יא)].

לחלק הסעודות לשני מקומות

יש נוהגים מחמת חשש חמץ לחלק הסעודה לשני מקומות, ותחילה אוכלין שיעור כביצה פת בחצר וכיוצ"ב ואחר כך מנערים היטב מלבושיהן ומדיחיים הפה מפרורי חמץ וכנסים לבית להמשיך הסעודה ללא חמץ כלל. ועל עושים כן לכוון בשעת ברכת המוציא לעקור באמצע הסעודה ולאכול בחדר השני, וי"א שעליהם אף לחזור ולגמור בחדר הראשון ולברך פת שם כי ברכת המזון צריך לברכה במקום אכילת הפת. [עיי במנח"י (ח"י סי' מח)]. וי"א שיכול לסיים הסעודה בחדר השני ולברך שם כי תבשילים הנאכלים לשובע נטפלים לפת אף אם כבר משך ידו מהפת ונחשב ברכה במקומה. [חשב האפוד (ח"ג סי' י). וכן הוא בקנין תורה (ח"א סי' נח) ומ"מ כתב דטוב יותר שיחזור. ועיי משי"כ בזה בשמעתא עמיקתא גליון ע"ן]. ונראה עיקר כדעה האחרונה. [עיי"ש בחשב האפוד וסברתו שם נראה עיקר]. ובשעת הדוחק ניתן אף לעשות קידוש במקום אחד על דעת לאכול הפת בחדר שני באותו בית (ושוב לחזור לחדר הראשון כנ"ל), ואם רואה את מקומו לכתחלה יכול להקל בזה. [בה"ח (סי' רעע על סעי' א ד"ה וכן עיקר)].

אכילת מצה עשירה, מבושלת או מנוגנת

החושש להשאיר חמץ לסעודות השבת שלא יגיע לידי מכשול, טוב שיקיים את שתי סעודות השבת במצה עשירה, ויאכלנה רק בזמן שרשאי לאכול חמץ וכיון שאוכל אותה לסעודת שבת המחוויבת בפת יברך עליה המוציא וברכת המזון. [אג"מ (א"ח"א ח"א סי' קנה), אולם הכה"ח (שם אות יא) כתב שמברכים עליה בורא מיני מזונות ועל המחיה אא"כ קובע עליה סעודתו. ולפי דבריו יש לאכול שיעור קביעות סעודה. ולדעת הסוברים (עיי שעי'ת סי' רע"ד אות ג) שיוצאים יד"ח סעודה בפת הבאה בכיסנין בכל אופן יד"ח. וכן הביא בקנין תורה (ח"ג סי' קה)]. וכמו כן באופן זה יכול לקיים את שתי סעודות השבת במצה מבושלת. [עיי במ"ב (סי' תמד ס"ק ח) שכת' משותר לאכול בסעודה זו תבשיל כגון קנדיילך. ועיי"ש בשע"י"צ (אות א) בשם החי"א שיכול לקיים סעודה זו במצה מבושלת. ובשם המ"א כת' שאין נוהגין כן ושבביאור הגר"י מצד שליט הרמב"ם אסור לאכול מצה עשירה, וכן מצה מבושלת בער"פ אפי' קודם שעה עשירית, ומשכעם שום דדעתנו טוב לשיטה זו, עיי"כ. ובסי' תע"א (ס"ק כ) כת' המ"ב שמצה מבושלת מותר לאכלה, ושכן המנהג]. ואם אין לו, יכול לקיימה במצה מטוגנת. [עיי בשע"י"צ רס"י תמ"ד שהחי"א מתיר מיני טיגון שעושין מצה כתושב וברך החיים אוסר. אלא דעי' במ"ב סי' רצ"א (ס"ק כה) שסתם כהחי"א. ועיי בשע"י"צ (סי' תנא אות כ)]. ובשעת הדחק יש שהקילו לאכול מצות שנאפו בכוונה שלא לשם מצות מצוה. [אז דבריו (ח"א סי' לו) ויהו"ד (ח"ג סי' כו)]. ועיי במנח"י (ח"ח סי' לו) ולהורות נתן (ח"ד סי' מנ)].

אין לו חמץ או מצה לקיים סעודת שבת

י"א שמי שאין לו חמץ או מצה עשירה או מבושלת לסעודת שבת מותר לו לאכול מצה בשיעור כביצה עוד קודת אף בסעודת שחרית הואיל ואוכל קודם זמן איסור חמץ, כדי שלא יבטל מצות סעודת שבת שהיא מוה"ת ודוחה איסור אכילת מצה בער"פ שהוא מדרבנן. [נתי"ס (סוף מס' פסחים הל' פסח יז, תמד)]. והנה מנהג בני אשכנז לברך המוציא על אכילת מצה כל השנה. ועיי במח"ז (סי' קנח אות ה) דס"ל שבשאר ימות השנה מברכים עליה מזונות דין תהב"כ, ובפסח שהמצה היא מאכל כל אדם מברך עליה המוציא. ועיי באול"י (ח"ב פ"י"ב אות ג) שה"ח במוציא יו"ט אחרון של פסח, כיון שרוב בני"א קובעים עליה סעודה, חשובה כחלם גמור. ולפ"ז בער"פ שחל בשבת כיון שרבים אוכלים מצה מבושלת י"ל לכו"ע מברך המוציא בפרט שקובעים עליה. אבל לאחר זמן איסור חמץ אין לאכול מצה, אף שלא יכול לקיים סעודת שבת על פת. [אג"מ (ח"א סי' קנה) ובצל החכמה (ח"ג סי' קיא)].

טלטול מצות בשבת

י"א שמצת מצוה בשבת זו בכלל מוקצה כיון שיש איסור מדרבנן לאכלה בערב פסח ומקפידין שלא להאכילה לבחמה ולעכו"ם. [פמ"י (שם א"א ס"ק א) הביאו בלוח אר"י. ועי' במנח"ש (ק' ס' י הנה 4) שבשבתות שלפני זה גם לממצי' מותר לטלטל את המצות כיון שעומדת לאכילה אף שמקפיד עליה שלא לאוכלה. ואף בשבת זו לא נאסרת אלא מהבוקר]. וי"א שאינה מוקצה כלל. [דעת תורה למהרש"ם (ד"ה גס) שכיון שהיתה ראויה לאכילה בבחש"מ שוב אינה נאסרת בטלטול, כי אין מוקצה לחצי שבת. ואף לנוהגים שלא לאכול חמץ ל' לפני החג הדין כן כי אין זה אלא חומרא]. ואם יש ילד קטן שאינו יודע לספר ביצי"מ שמותר להאכילו מצה בערב פסח, אין המצה מוקצה לכל הדעות. [שו"מ (תני ח"ב סי' עז)].

הכנת תבשילים המין לשבת זו

אין מבשלין לשבת זה דייסא וכיוצא בזה [שו"ע (שם סעי' ג) ומ"ב (ס"ק יב)], כי דברים שדרכס לידבק בכלי יצטרך להדחיסם אחר האכילה משום איסור חמץ, ואסור לעשות כן כי אינו צריך להם שוב באותו היום. [מ"ב (ס"ק יא)]. ואם עבר ובישל והמאכל דבוק בקדירה וא"א לקנחו [אבל באופן שדי' לו בקינוח אין איסור (להדחיקו), יש להדחיקו מעט להעביר החמץ [רמ"א (שם) ומ"ב (ס"ק ג)]. ועי' בערוה"ש (אות ט) שהטעם שאין בקינוח איסור כי אין בו טרחא, ר"ל רק בכדי שיעבור החמץ וכדמסיים, ואצ"ע שהוא שלא לצורך שבת שרינן בדיעבד משום איסור חמץ. ומי"מ אם אפשר להדחיק ע"י עכו"ם עדיף אם א"א בקינוח. [מ"ב (ס"ק יד)].

לבישל בכלים כשרים לפסח או בלים חד פעמיים

טוב שיבישלו בכלים חדשים המוכנים לפסח. [מ"ב (שם)]. ואין לערות רותח לתוך כלי חמץ מכלי פסח, אם לא שרוצה שלא להשתמש בקדירה זו שעירה מתוכה עד לאחר פסח. [נשע"צ (אות ד)]. ומסתימת המוסקס משמע שיש להחמיר אף אם הכלי אבי"י. והגר"נ"ק זצ"ל (חוט שני פסח פי"י ס"ק כד), ועכ"פ בדיעבד אם עירה לתוכו ודאי מותר להשתמש בכלי הפסח בשנה שלאחר זה. ועי' בפמ"י (שם א"א ס"ק ד) שאם רוצה לאכול את התבשיל בכלי חמץ כשהוא עדיין חם יערה אותו מהקדירה לכלי אחר של פסח שדינו ככלי שני וממנו ישפוך את התבשיל לכלי חמץ]. ובזמננו שמצויים כלים חד פעמיים, ניתן להשתמש בהם לסעודת הלילה וסעודת שחרית ואח"כ זורקים אותם לאשפה.

לאכול מאכלים צוננים

יש שנהגו שאחר התפלה אוכלים מאכלים קרים של חמץ, ואחר חצי היום אוכלים תבשילים חמים שעמדו בתנור ושנתבשלו בכלים של פסח ויוצאים בזה סעודה ג' [ועי' עוד בזה להלן בדניי סעודה שלישית]. [מ"ב (ס"ק יד)].

אכילת קטניות

יש נוהגים לאכול אורז או קטניות או תפוחי אדמה אף בסעודת הבוקר. [ערוה"ש (אות ח)].

סעודה שלישית

להשאיר המין לצורך סעודה שלישית

לצורך סעודה שלישית לא משירין חמץ כי זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה לא במצה (כי אסור לאכול מצה בערב פסח) ולא בחמץ. [שו"ע (שם)].

לאכול מצה עשירה

לדעת השו"ע יש לקיים סעודה שלישית במצה עשירה, וצריך לעשותה קודם שעה עשירית כי משם ואילך אפילו מצה עשירה אסור לאכול כדי שיאכל מצה לתאבון. [שם (סעי' א) ומ"ב (ס"ק ה וז)]. ועי' בכה"ח (שם אות יא) שכת' שמברכים עליה בורא מיני מזונות ושכן המנהג, מיהו אם אכל שיעור סעודה צריך לברך המוציא (בהמ"י). [רמ"א כיון שמהלכנו שלא לאכול מצה עשירה בפסח ה"ה בערב פסח, ועל כן יש לקיים סעודה שלישית במיני פירות או בשר ודגים [רמ"א (שם)]. ועי' בכה"ח (שם אות טו וס"י תסב אות מא) שכת' שיש מבני ספרד שנוהגים להחמיר כמנהג בני אשכנז שלא לאכול מצה עשירה, או בתבשיל (כגון קניידלך), אלא שבאופן זה אינו מותר רק קודם שעה עשירית, ובמקום שמקיים בפירות או בבשר ודגים יוכל לקיים אפילו אחר שעה עשירית, אך בכל זה יזהר שיאכל רק מעט ולא למלא כריסו כדי שיאכל מצה לתיאבון. [מ"ב (ס"ק ח)].

תפלת מנחה

יש להקדים תפלת מנחה ולהתפלל חצי שעה אחר חצות היום, כדי למחר לאכול סעודה שלישית קודם שעה השלישית כנ"ל. [הגר"י"ח זוננפלד (סדר ערב פסח שחל בשבת אות ו)].

לחלק סעודת שחרית

י"א שטוב לחלק סעודת שחרית של פת לשנים, כי י"א שיוצא בזה ידי סעודה שלישית. אך כ"ז איש לו שהות לברך בניתנים ולהפסיק איוזה שהות כדי שלא יהיה בכלל ברכה שאינה צריכה. [מ"ב (ס"ק ח)]. ומי"מ אף שחלקי הסעודה של שחרית ראוי לאחר מנחה גדולה לאכול שאר מאכלים ע"מ לקיים סעודה שלישית לסוברים שלא מועיל הסעודה בזמן שחרית. [מקור חיים (לבעל החו"י) שם ס"ק א] ודעת תורה למהרש"ם (שם סעי' א ד"ה דסעודה)]. ויש שנהגו שלא לחלק הסעודה. וכל אחד ינהג כמנהגו. [עי' מנח"י (ח"ח סי' לט אות ב). ומי"מ רובם נוהגים שאוכלים בבוקר מאכלים קרים של חמץ, ואחר חצות הים אוכלים תבשילין של פסח בשר ודגים לקיים סעודה שלישית. [לע' לעיל בדניי סעודת שבת בשם המ"ב (ס"ק יד)].

זמן ההפסקה בין הסעודות

המחלק סעודתו לכתחלה ימתין חצאי שעה בין סעודה לסעודה [חזו"א (אגרות חזו"א ח"א סי' קפח). ובחמד משה (שם אות ו) כת' שהוא כדי הילוך ד' אמות. ובדרכי חיים ושלום (הנהגות בעל המנחת אלעזר עמי תא) שהוא רשע שעה], או יפסיק ע"י איוזה דבר תורה או טיול קטן. [ט"ז (סי' רצא ס"ק ב) בשם מהרש"ל], ואם הזמן בהול יכול להתחיל מיד. [מ"ב (סי' רצא ס"ק טו)].

שאריות חמץ

ניעור מפות ופירורי המין

אחר שאכל בשבת זה סעודת שחרית, ינער המפה שאכלו בה ויקנח הקערות באצבעו ויטמנם מן העין עם שאר כלי החמץ. [שו"ע (שם סעי' ד)]. ופירורין דקים וקינחה הקערות אין צריך להוציאן משרותו ונדרסין ברגלים ומתבערים מאליהן ומי"מ טוב שיכבד הבית אח"כ. [מ"ב (ס"ק ט) ומש"כ שם לעשות ע"י עכו"ם היינו במקומות שיש משום אשוריו ואכל בזמננו שכל בתים מרוצפים אין איסור ומותר לטאטא הבית כמבואר בבח"ל (סי' שלו על סעי' ב ד"ה ויש). ועי' בשש"כ (פכ"ג אות ז והגה ל) בשם הגרש"י"א זצ"ל שמצדד שמותר ליתן מים על המקום המלוכלך שברצפה בלבד ולנגב באופן המותר, ואין זה בכלל איסור שטיפת הרצפה].

ניעור הבגדים

ינער בגדיו שלבשו בהם, ויבדוק הכיסים. [הלכות חג בחג (ערב פסח שחל בשבת עמ' צט)].

שאריות בין השיניים

יש להסיר את שאריות החמץ שבין השיניים. [בן איש חי (שנה א' פר' צו אות ח) וכה"ח (שם אות לב)]. ומותר לצורך זה להשתמש במברשת שינים יבשה ובתנאי שאינו פס"ר שיצא לו דם (כל א' לפי טבעו). [הגר"נ"ק זצ"ל (חוט שני פסח פט"ו אות ד)].

שיניים תותבות

מותר להגעיל שיניים תותבות לאחר סעודת שחרית בשבת זו (ולגבי הנדון אם הגעלתן היא מעיקר הדין עי' מש"כ בזה לעיל), משום שלפני זמן איסור חמץ אין בזה איסור משום מתקן כלל, כיון שאז עדיין מותר לאכול חמץ, ונמצא שבאותה שעה כלל אין תיקון. [הגרש"י"א זצ"ל במנח"ש מדוי' תני סי' ס אות ל]. והמנח"י (ח"ח סי' לו) כת' שראוי להגעילן בער"ש לפני חצות, ובשבת יזהר לא לאכול בהן מאכל שהי"סב וסמוך לזמן האיסור ירחץ אותן היטב ויערה עליהן מים חמים].

נשאר לו חמץ

אם אחר הסעודה נשאר לו חמץ וחל זמן איסור אכילת חמץ, מבטלו וכופה עליו כלי עד מוצאי יו"ט, ומבערו. [שו"ע (שם סעי' ה)]. ואם יש עכו"ם או כלב יכול ליתנו לו, ואף שכבר עברו ארבע שעות ועומד בשעה חמישית יטלטלנו ויתן להם כי הוא צורך מצוה כדי שלא יהיה החמץ ברשותו (ובשעה ששית אסור בטלטול כמבואר להלן) [מ"ב (ס"ק כא)], ואף אם ידוע לו שהעכו"ם יוציאנו דרך רה"ר מותר, אבל לא יאמר לו במפורש להוציאנו דרך רה"ר, ומי"מ ראוי לבעל נפש שיתנה עמו ע"מ שלא להוציאנו (ואף אם בסוף העכו"ם שיציאנו על דעת עצמו אין חשש). [שו"ע (שם סעי' ד) ומ"ב (ס"ק טז-יז)]. אבל לכרמלית שאינו אלא שבות מותר אפילו לומר לו במפורש להוציאנו כי שבות במקום מצוה מותר. [מ"ב (ס"ק יח)].

לזרוק לבית הכסא

חמץ הנשאר מותר לטלטלו ולהשליכו לביה"כ אם יש לו ביה"כ בחצירו, ואם נשתהה עד שעה ששית שאז אסור בהנאה ואסור בטלטול מותר לזרוקו ע"י עכו"ם לנהר או לביה"כ. [מ"ב (ס"ק כא)]. ועי' בחזו"א (סי' קטו ס"ק טז) דס"ל דבתטלת החמץ בביה"כ (של זמנם) שבחצר כי אינו נחשב כמבער כי ראוי לבחמה ע"י נקיון. אולם בביה"כ של זמננו אין להחזו"א מועיל לזרוק שם].

לזרוק לפח אשפה

אין להשליך שאריות החמץ לפח אשפה שבביתו. [בן איש חי (שנה א' פר' צו אות ג). וכי"כ האל"צ (ח"ג פי"ד אות ב ד"ה אבל), אולם ניתן להשליכם למיכל האשפה שברחוב (אם יש עירוב בעיר או ע"י עכו"ם)]. [הגרש"י"א זצ"ל (הלכ"י"ש פסח פי"ח אות כד), הגרש"י"א זצ"ל (מבשקי תורה ח"יו עמ' רל) ומנח"י (ח"ד סי' טז). ועי' עוד מש"כ במנח"י (ח"ד סי' טז)]. ואם שופך על החמץ חומר הפוגמו לגמרי כגון אקונומיקה רשאי לזרוק אף באשפה שבביתו. [מנח"י (שם)].

הכנה משבת ליו"ט

סידור השלחן לצורך יו"ט

אין להכין משבת ליו"ט ואף מיו"ט ראשון ליו"ט שני אסור, ולכן אין להעמיד השלחנות והספסלים בבית לצורך הלילה, משום הכנה. [רמ"א (סי' תרסו סעי' א) ע"פ המהר"י"ל]. ואם צריך אותם לצורך היום, וכן אם צריך לסדר אותם שלא יהא נראה הבית כחורבה, מותר לסדר אותם. [מ"ב (ס"ק ו)].

לקחת חפצים בשבת לצורך מוצ"ש (במקום שיש עירוב)

אף דבר שאינו מלאכה כר טרחא, כגון הבאת יין משבת ליו"ט, אסור משום הכנה. ומי"מ בשעת הדחק כגון שלא ימצא בלילה בקל, אם עושה כן בעוד היום גדול שלא מוכח שהוא לצורך הלילה מותר. [עי' בחי"ח (וכל קנא אות ו) הובא במ"ב (סי' תקג ס"ק א) ובשע"ח (אות ב)]. ולפ"ז המתאחר במוצ"ש אצל אחרים ורוצה ללכת לשם ולקחת עמו בשבת בגדים לכבוד יו"ט, ואם ימתין לצאת השבת יש בו משום טרחא, רשאי לעשות כן מבעוד יום גדול. [ועי' בשו"ע (סי' שכן עה' חו' וסי' תק"ט ע"ח)].

עושה בטרחה אחת

אם לוקח דברים לצורך מוצ"ש באופן המותר כנ"ל, רשאי להוסיף דבר שמוכח שהוא לצורך מוצ"ש כגון הגדה של פסח, דכיון שעושה הכל בטרחה אחת אין בו משום איסור הכנה. [בן יוצא מדברי המ"ב (סי' שלו סי' לג) ע"פ התוספת שבת (ס"ק ב)]. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון רע"א].

הוצאת מאכלים מהמקפא

מותר להוציא בשבת מאכלים מהמקפא (אם אין בהם משום מוקצה) ע"מ להפשירם, אם עושה כן בעוד יום גדול. [עי"פ החי"ח"א (שם) והמ"ב (שם)].

לחמם מאכלים על הפלטה של שבת

אסור לחמם מאכלים על הפלטה לצורך מוצ"ש, אבל אם נהנה מהם בשבת מותר אף אם כוונתו שישאר למוצ"ש (כשאין משום בישול ולא משום חזרה בתחלה בשבת). [עי' בערוה"ש (סי' תרסו אות ב) ובשע"ח (רס"י תרצג), וה"ח בני"ד. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון רע"א].

לישון בשבת ע"מ שיוכל להיות ער בליל הסדר

מותר לישון בשבת אף כשכוונתו לצורך מחר, ומי"מ לא יאמר בפירוש שהולך לישון לצורך מוצ"ש אף כשהוא לצורך מצוה. ועל כן כשחל פסח במוצ"ש אין לומר בשבת שהולך לישון ע"מ שיוכל להיות ער בליל הסדר. [סי"ח (סי' רסח) הובא במ"ב (ס"ק ד). ועי' בש. עמיקתא גליון רסח].

הדליק נרות וי"ט

גם ביו"ט חובה להדליק נרות לכבוד היום. [שו"ע (סי' רסג סעי' ה)]. ובערב יו"ט שחל בשבת לא ידליק אלא עד שיהיה ודאי לילה. וכמ"כ לא יכין הנרות בפמטוט ע"מ להדליקם בלילה, אלא יעשה כן במוצ"ש אחרי אמירת ברוך המבדיל בין קודש לקודש. [בן מבואר באלף המגן (סי' תקנצט ס"ק ה)]. וכן ביו"ט לא יא יכין הנרות לצורך יו"ט ב' כמבואר במ"ב (סי' תקדי ס"ק לה)].

אמירת ותודיענו

יו"ט שחל להיות במוצ"ש מבדילין בתפלה על ידי אמירת "ותודיענו" בברכת "אתה בחרתנו". [שו"ע (סי' תצא סעי' ב)].

יקנה"ז

יו"ט שחל במוצ"ש מקדש על היין ואומר יקנה"ז. [שו"ע (סי' תעג סעי' א)]. דהיינו יין, קידוש, נר, הבדלה וזמן (שהיינו). [מ"ב (ס"ק א)]. ואין מברכין על הבשמים בכל מוצ"ש החל בליל יו"ט. ואומרים הבדלה זו מיושב כמו הקידוש (לנוהגים כן כל השנה). [מ"ב (ס"ק ג)]. ועי' בכה"ח (סי' תעג אות ב) שלנוהגים להבדיל בישיבה בכל השנה אם חל מוצ"ש ביו"ט אומרים יקנה"ז הכל בעמידה (לנוהגים לקדש בכל השנה בעמידה). ועי' במאמ"ר (סי' תצא ס"ק ב) שכת' שנוהגים לברך על הנרות לקדש לקבד יו"ט].

הצמדת הנרות

י"א שמותר להצמיד שני נרות ע"מ לברך על אבוקה כמו בכל מוצ"ש, כי אין חשש כיבוי ע"י הפרדתם. [הגרש"י"א זצ"ל (יו"ט שני כהלכתו פי"א הגה סח) ואג"מ (ח"ח ח"ה סי' כ) ויש מי שאומר שיש לחוש לכיבוי כשמפרדי הנרות. ועל כן כדאי יותר באופן זה לברך על נר אחד בלבד. [אור לציון (ח"ג פי"ח הגה ו). ודעת הגרש"י"א זצ"ל (יו"ט שני כהלכתו פי"א הגה טז) שלא יחבר ההלכות כי קרוב הדבר שיכשילו באיסור כיבוי כי עלול לטפסף השערה על הלהבה ולכבותה. אולם דעת האג"מ (שם) דלא חיי' לזה, עיי"ש טעמו. וכן דעת הגרש"י"א זצ"ל (שם)]. ולמעשה יחבר הלהבות וישתדל לכתחלה שהפתילות לא יגעו זו בזו, ואם נגעו רשאי להפרדים. [הגרש"י"א זצ"ל (שם). והגר"י"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"ב עמ' ק"א) נהג להפרדם].

שאר דיני הכנה

לענין שאר דיני איסור הכנה משבת ליו"ט עי' בשמעתא עמיקתא גליון תל"ב.

לקבלת גליון "הלכה מציאות לפסח מורחב" ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל amikta@amikta.co.il ☎

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון – טל': 6761* יש להקיש 3–3–1 שלווחה 65

ניתן לתרומה דרך "נדרים פלוס" – יש להקיש: 1. קרופת נוספות 2. חניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

הגליון הונצח לע"נ גרשון בן משה ז"ל

© שמעתא עמיקתא – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

